

**МІНІСТЕРСТВО НАУКИ ТА ОСВІТИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра фінансів

**РЕФЕРАТ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ
на здобуття освітнього ступеня магістра
за спеціальністю 072 Фінанси, банківська справа та страхування
за освітньою програмою
«Управління публічними фінансами»
на тему: «Доходи Державного бюджету: проблеми мобілізації та шляхи
збільшення»**

Виконала:
Студентка 42 групи
факультету фінансів та банківської справи
Дмитренко Аліна Валеріївна
Науковий керівник:
к.е.н., доцент
Логвіновська Світлана Іванівна

Одеса 2022

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Економічний зміст бюджету та його складових частин реалізується у процесах формування та розподілу грошових ресурсів, які мають дуже різноманітний характер і охоплюють усі рівні управління. Рух валового внутрішнього продукту на всіх етапах його формування та розподілу - від створення до споживання відбувається за допомогою грошових ресурсів. Тому залежно від того, як відбувається процес мобілізації та використання бюджетних коштів, як у кінцевому підсумку саме він впливає на формування фондів споживання та нагромадження, обумовлюється роль бюджету в управлінні економікою. У зв'язку з цим актуальним та важливим є постійний процес удосконалення системи мобілізації бюджетних надходжень, кращого використання матеріальних, трудових та фінансових ресурсів..

Проблематика державного бюджету та бюджетної системи займає важливе місце в дослідженнях зарубіжних вчених. Теоретичні витoki сучасних уявлень про природу і функції бюджету, засади міжбюджетних відносин, проблематика визначення бюджетних трансфертів розглядаються у працях теоретиків фінансової науки: А.Вагнера, Р.Гнейста, К.Рау, Л.Штейна; сучасних західних науковців: Р.Аграноффа, Дж.Аронсона, Ш.Бланкарта, Р.Джекмена, Р.Майсгрейва, Ю.Немеца, У.Оутса, М.Перлмана, Г.Райта, П.Рассела, Ч.Тібо, К.Фостера. Дж.Хіллі, С.Чапкової, А.Шаха; вітчизняних дослідників: В.Д. Базилевич, Л.М. Демиденко, І.О. Луніна, В.М. Опарін, Ю.Д. Радіонов, В.М. Федосов, С.І. Юрій та інші.

Разом з тим, багато питань пов'язаних з дослідженням проблемних аспектів мобілізації доходів Державного бюджету та пошуку резервів формування дохідної частини бюджету залишається актуальним і важливим з огляду на існуючі проблемні аспекти, обумовлені кризовими процесами та тенденціями ситуації зі світовою пандемією.

Актуальність теми дослідження обумовлюється не тільки потребами практики державного будівництва, а й необхідністю всебічного наукового

дослідження формування доходів бюджету в цілому та фінансових основ їх формування зокрема. В контексті даного дослідження найменш розробленими в науковому плані є питання формування ресурсної бази Державного бюджету. Однак, без з'ясування на науковій основі цього питань не можливе ефективне вирішення питань розподілу бюджетних коштів.

Метою даної роботи є розгляд теоретичних засад формування доходів державного бюджету, аналіз формування доходної бази державного бюджету України та пошук резервів збільшення доходів державного бюджету у сучасних умовах.

Для досягнення результатів поставленої мети необхідне рішення наступних **завдань**:

- дослідити сутність, принципи формування та роль доходів державного бюджету;
- розглянути класифікацію та структуру доходів державного бюджету;
- визначити організаційно-правові основи формування та управління доходами державного бюджету;
- проаналізувати макроекономічні показники та загальні тенденції формування доходів Державного бюджету України у 2016-2020 рр.;
- провести моніторинг стану мобілізації податкових надходжень Державного бюджету України;
- дослідити стан формування доходів державного бюджету України за рахунок джерел, відмінних від податкових надходжень;
- узагальнити зарубіжний досвід формування та управління доходами державного бюджету;
- визначити резерви збільшення доходів Державного бюджету за рахунок податкових платежів;
- окреслити напрями підвищення ефективності формування та управління доходами Державного бюджету.

Об'єктом дослідження виступають доходи Державного бюджету України, в частині їх формування та виявлення резервів росту.

Предметом дослідження є економічні відносини, які виникають у процесі формування дохідної частини Державного бюджету України.

Методами дослідження є: метод порівняння, аналітичний метод, дедукція та індукція, метод статистичного аналізу, графічний метод, метод горизонтального і вертикального аналізу, метод наукової абстракції.

Інформаційною базою при написанні дипломної роботи слугували Конституція України, Бюджетний кодекс України, Податковий кодекс України, звітність Міністерства фінансів України, Рахункової палати, Державної казначейської служби України, Державної фіскальної служби України, праці вітчизняних та зарубіжних вчених, підручники, монографії, посібники, матеріали періодичних видань наукові праці (дисертації, автореферати), Інтернет ресурси.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (50 найменувань) та 7-х додатків. Загальний обсяг роботи становить 100 сторінок. Основний зміст викладено на 94 сторінках. Робота містить 6 таблиць, 19 рисунків.

Публікації. Результати дослідження, що були проведенні в магістерській роботі, викладені в науковій статті ««Проблеми формування доходів Державного бюджету України»», яка опублікована у студентському збірнику кафедри фінансів.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі роботи «**Теоретичні основи формування доходів державного бюджету**» досліджено сутність, принципи формування та роль доходів державного бюджету, розглянуто класифікацію та структуру доходів державного бюджету, визначено організаційно-правові основи формування та управління доходами державного бюджету.

У другому розділі роботи «**Практика та проблематика мобілізації доходів державного бюджету України у 2016-2020 рр.**» проаналізовано макроекономічні показники та загальні тенденції формування доходів Державного бюджету України у 2016-2020 рр. у розрізі податкових та неподаткових надходжень.

У третьому розділі роботи «**Шляхи забезпечення перспектив мобілізації доходів державного бюджету України**» проведено узагальнення зарубіжного досвіду формування та управління доходами державного бюджету; окреслено резерви збільшення доходів Державного бюджету за рахунок податкових платежів і напрямів підвищення ефективності формування та управління доходами Державного бюджету України.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження теоретичних засад та пошук практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності мобілізації та визначення резервів збільшення доходної бази Державного бюджету дало змогу сформулювати наступні висновки:

1. Основою бюджету країни є дохідна частина. Доходи державного бюджету — це сума еквівалентної вартості коштів, отриманих державою для виконання своїх функцій щодо задоволення потреб країни та населення. Основними принципами формування доходів Державного бюджету є фіскальна, економічна ефективність і соціальна справедливість. Формування державних доходів здійснюється такими способами: безпосереднє вилучення доходів, податку, платежів за користування державними землями та майном, надання послуг, видача та позика..

2. Доходи бюджету є дієвим інструментом впливу держави на формування бюджетної політики у ході виконання зобов'язань та фінансування реалізації суспільних благ. У науковій літературі немає єдиної точки зору щодо підходів до класифікації доходів державного бюджету, тому виділяють декілька класифікацій. Бюджетна класифікація дає зрозуміти, з

якою метою формується кожен вид доходів, крім того відображає їх економічну значущість, що дає змогу додатково порівнювати їх з показниками бюджетів інших країн, а також показниками минулих років. У Бюджетному кодексі України наведено чотири основні класифікатори доходів: податкові, неподаткові надходження, доходи від операцій з основним капіталом та офіційні трансферти. Відповідно до бюджетного законодавства кожен бюджет, сформований в Україні, включає дві складові: загальний та спеціальний фонди.

3. Метою управління в бюджетній сфері є оптимальний перерозподіл фінансових ресурсів через бюджетну систему з метою досягнення цілей фіскальної політики. Механізм управління доходами державного бюджету включає систему безпеки та систему управління. Формування бюджету, а також регулювання доходів і видатків здійснюється відповідно до бюджетного законодавства України. Державний бюджет України розробляється на основі наявної дохідної частини, тому важливим є його реальне визначення та повне виконання. Вони повинні базуватися на об'єктивних оцінках планових і прогнозованих макроекономічних показників. Важливе місце в системі фінансових важелів держави посідають податки як елементи фінансового механізму. На всіх етапах розвитку господарського механізму державні структури за рахунок податків мобілізували значні ресурси, забезпечували захист своєї держави, розвивали виробництво, покращували матеріальний стан своїх громадян, істотно впливали на розвиток науки і культури.

4. При розрахунках показників Державного бюджету України на 2020 рік, затвердженого Законом України від 14.11.2019 № 294, було враховано основні прогнозні макропоказники, які було уточнено постановою КМУ від 29.03.2020 № 253 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 15 травня 2019 р. № 555». Загалом, Україна, порівняно із багатьма країнами світу, має відносно менше погіршення показників за підсумками 2020 року. Також вітчизняна економіка продемонструвала вищу

стійкість до впливу зовнішніх факторів, ніж під час попередніх криз. Фактичний курс гривні до долара США хоча і девальвував за підсумками року на 4,3 відсотка (у середньорічному розрахунку), виявився більш міцним, ніж було враховано в припущеннях зміненого прогнозу. За підсумками 2020 року, завдяки виваженій та послідовній політиці Уряду вдалося досягти виконання бюджетних показників в запланованих законом обсягах, при цьому доходи державного бюджету були частково перевиконані понад планові обсяги. За результатами 2020 року до Державного бюджету України надійшло 1076 млрд.грн, у тому числі доходів – 1065,4 млрд.грн, трансфертів з місцевих бюджетів – 10,6 млрд.гривень.

5. Фіскальна ефективність розкривається у рівні наповнення доходів бюджету податковими ресурсами, а економічна, проявляється у регулюючій функції податків та визначається впливом податкових механізмів на економічне зростання. Проти 2019 року надходження до Державного бюджету України у 2020 році зросли на 77,7 млрд грн, або на 7,8 %, зокрема податок на прибуток підприємств – на 1,5 % (або на 1,6 млрд гривень). У 2020 році загальний фонд державного бюджету отримав 117,3 млрд грн. податку та збору на доходи фізичних осіб, що становить 105,4 % затвердженого показника на рік. Проти 2019 року надходження зросли на 6,7 %, або на 7,3 млрд гривень. За 2020 рік надходження податку на додану вартість до державного бюджету дорівнювали 400,6 млрд грн, що становить 102,7 відсотка затвердженого показника на рік (зі змінами). Порівняно із 2019 роком надходження зросли на 5,8 відсоткаю На збільшення надходжень акцизного податку до державного бюджету у 2020 році проти 2019 року вплинуло підвищення специфічних ставок акцизного податку та мінімального акцизного податкового зобов'язання на тютюнові вироби на 20 відсотків з 01 січня 2020 року. До державного бюджету забезпечено надходження рентних платежів та екологічного податку у розмірі 55,79 млрд грн, зокрема відзначається недовиконання за загальним показником рентних платежів.

6. У ході аналізу неподаткових надходжень до державного бюджету спостерігається тенденція збільшення неподаткових надходжень до державного бюджету у 2020 році на 22480 млн. грн., тобто вдвічі більше, ніж у 2016 році. Доходи від власності та підприємницької діяльності у неподаткових надходженнях становлять значну частку неподаткових надходжень: у 2020 році вони становили 34,5%. У 2019-2020 роках спостерігається значне зниження надходжень до державного бюджету доходів від операції з капіталом. У 2019 році надійшло коштів на суму 1322,9 млн. грн. Це пов'язано зі зменшенням надходжень від реалізації державних запасів та товарів. У 2020 році порівняно з 2016 роком надходження від реалізації державних запасів та товарів скоротилися від 117,9 млн. грн. до 2,4 млн. грн. Також спостерігається стала тенденція щодо зменшення секторальної підтримки від ЄС у доходах Державного бюджету України.

7. Формування доходів державного бюджету в достатньому обсязі стає одним із головних пріоритетів органів державної влади та необхідною передумовою ефективності державної фінансової політики. Вирішення цієї проблеми потребує, серед іншого, проведення комплексних досліджень, вивчення досвіду зарубіжних країн з організації бюджетних відносин з метою побудови ефективної системи мобілізації доходів державного бюджету. У різних країнах існують різні умови (адміністративні, соціальні, національні, культурні, історичні тощо), що впливають на побудову відносин між різними рівнями влади в бюджетній сфері. Залежно від цих умов кожна країна по-своєму вирішує будувати міжбюджетні відносини. Так, зокрема, до федерального бюджету основні надходження надходять від податку на доходи фізичних осіб і від податкових відрахувань до фондів соціального страхування. Що стосується унітарних держав, то структура податкових доходів бюджету формується таким чином: прямі податки — 36-40 %, непрямі податки — 59,2, неподаткові надходження — 4,8.

8. Резерви збільшення доходів Державного бюджету України є надзвичайно важливим питанням, зокрема з огляду на негативні наслідки

пандемії COVID-19. Важливою складовою у формуванні доходів бюджету, враховуючі цілі і завдання економічної моделі держави, зовнішнього та внутрішнього економічного середовища й інтересів суспільства, є реалізація податкової політики. Діюча система пільгового оподаткування потребує подальшого удосконалення. В економічному аспекті доцільним було б подальше зниження ставок податку на прибуток підприємств лише на реінвестовану частку в модернізацію та розширення виробництва, зниження кредитних ставок для бізнесу, зменшення податкового навантаження на фонд оплати праці.

9. Система формування доходів бюджету перебуває під впливом постійних змін в економіці та адаптується до нових макроекономічних умов, що виникають кожні 5 років внаслідок зміни вектора економічного розвитку. На формування дохідної частини бюджету впливають внутрішньоекономічні фактори: рівень ВВП, національна валюта, рівень інфляції, рівень податкових ставок тощо. Значний вплив на формування дохідної частини бюджету має інфляція. Девальвація призводить до значного збільшення надходжень від ввізного мита та ПДВ, що, з одного боку, наповнює Державний бюджет коштами, а з іншого – збільшує витрати на обслуговування державного боргу.

Наявність постійних кредитів і неможливість своєчасних платежів призводять до накопичення боргів. Це одна з причин, чому Україна втрачає економічну незалежність, погіршується загальний стан економіки та рівень життя. Для цього необхідним завданням є створення можливостей для зростання доходів і скорочення витрат. Зазначимо, що протягом останніх років держава вжила заходів щодо вдосконалення нормативно-правової бази з управління державним боргом, у тому числі з метою зниження ризиків у сфері управління державним боргом та забезпечення мінімізації втрат бюджету під час управління державним боргом.

АННОТАЦІЯ

кваліфікаційної роботи Дмитренко Аліна Валеріївна
на тему: «Доходи Державного бюджету: проблеми мобілізації та шляхи збільшення» на
здобуття освітнього ступеня магістра
за спеціальністю 072 Фінанси, банківська справа та страхування
за освітньою програмою
«Управління публічними фінансами»
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, 2022 рік

Кваліфікаційна робота магістра складається з трьох розділів. Об'єкт дослідження є доходи Державного бюджету України, в частині їх формування та виявлення резервів росту.

У першому розділі роботи досліджено сутність, принципи формування та роль доходів державного бюджету, розглянуто класифікацію та структуру доходів державного бюджету, визначено організаційно-правові основи формування та управління доходами державного бюджету;

У другому розділі роботи проаналізовано макроекономічні показники та загальні тенденції формування доходів Державного бюджету України у 2016-2020 рр. у розрізі податкових та неподаткових надходжень.

У третьому розділі роботи проведено узагальнення зарубіжного досвіду формування та управління доходами державного бюджету; окреслено резерви збільшення доходів Державного бюджету за рахунок податкових платежів і напрями підвищення ефективності формування та управління доходами Державного бюджету

Ключові слова: державний бюджет, доходи державного бюджету, податкові надходження, доходи від операції з капіталом

ABSTRACT

qualification work Dmitrenko Alina Valeriivna
on the topic: "" State Budget Revenues of Ukraine: problems of mobilization and ways of
enlargement "for a master's degree
in specialty 072 Finance, Banking and Insurance
according to the educational program
"Public Finance Management"
Odessa National Economic University
Odessa, 2021

The master's thesis consists of three sections. The object of the study is the revenues of the State Budget of Ukraine, in terms of their formation and identification of growth reserves.

In the first section of the work the essence, principles of formation and role of state budget revenues are investigated, the classification and structure of state budget revenues are considered, organizational and legal bases of formation and management of state budget revenues are determined;

The second section analyzes the macroeconomic indicators and general trends in the formation of revenues of the State Budget of Ukraine in 2016-2020 in terms of tax and non-tax revenues.

In the third section of the work the generalization of foreign experience of formation and management of state budget revenues is carried out; outlines the reserves for increasing the revenues of the State budget due to tax payments and areas for improving the efficiency of formation and management of revenues of the State budget

Key words: state budget, state budget revenues, tax revenues, revenues from capital transactions